EL DESPOBLAT DE L'ATZUVIETA (LA VALL D'ALCALÀ). INTRODUCCIÓ ALS ANÀLISIS TIPO-MORFOLÒGICS AL PAÍS VALENCIÀ

Por
JOSEP IVARS PÉREZ

Introducció

El despoblat de l'Atzuvieta està situat en el centre de La Vall d'Alcalà, prop de l'actual població d'Alcalà de la Jovada. S'assenta damunt d'un alteró rocós enmig d'unes terres de cultiu, delimitat pel sud pel riu Girona. El despoblat, i tota la vall, estan separats de les vies de comunicació,tant de nord a sud com de l'interior cap a la costa, aïllament que explica la perduració de certes estructures urbanes al llarg de tota la subcomarca.

Anàlisi descriptiu del conjunt

El despoblat s'estructura mitjançant quatre grups o illes que configuren, encara que tímidament, un carrer. Les illes I, II i III estan obertes cap a aquest carrer; en canvi, l'illa IV te obertures en les quatre cares, si bé la part suposadament més important dóna també al carrer.

ILLA I. Casa 1.—Sobre parcel.la original de 11,7 × 13 m. Possiblement el primer habitacle construït es situa al nord de la parcel.la, amb 2,7 m d'ample i de dues altures. De ser així, seria l'únic exemple conegut —se'n pot intuir un altre en la casa 2 de La Cairola (1)— amb accés des de l'exterior al pati i no a un espai tancat. Amb posterioritat s'afegiria un nou habitacle a l'est.

Després de 1609 es detecten dos canvis: a) l'eixample de la parcel.la afegint un nou habitacle a l'oest, de característiques formals i modulars idèntiques a la resta del conjunt, però amb un sistema constructiu que delata un origen no morisc; b) la subdivisió del conjunt, amb la creació de dues parcel.les.

(1) Cal veure el meu article «Unas viviendas moriscas en La Cairola (La Vall d'Ebo)», *Sharq Al-Andalus*, 1, 91-101

Cal destacar també, sense donar-li cap data, la superposició de dues estructures en el mur sud: una, evidentment morisca, en la base, d'1 m d'altura aproximadament i formada per 5 filades de maçoneria, i una altra superior, amb una factura no identificable.

ILLA II. Casa 2.—Sobre parcel.la quasi quadrada (15 × 13 m aproximadament). El primer habitacle es construeix al nord de la parcel.la, de 3,6 m d'ample, donant a l'únic carrer existent. Posteriorment es construeix un altre habitacle junt a la paret mitgera, a l'est.

S'accedeix a la casa mitjançant un arc de mig punt. Possiblement un altre arc, enfrontat amb l'anterior, ja desaparegut, donava accés al pati.

Després de 1609 es realitzen diversos canvis que alteren notablement el model: a) el mur intern del primer habitacle és sustituït per un altre, a dos pams de distància, amb el qual no s'altera el model original i sí els moduls i les obertures que donaven al pati; b) l'eixamplament de la parcel.la cap al sud, alterant la forma quadrada original; c) divisió de la parcel.la en altres dues, amb la creació de nous murs.

Casa 3.—Sobre parcel.la quadrada de 15,5 m aproximadament. Es construeix un primer habitacle al nord de la parcel.la, junt al carrer, de 3,7 m d'ample. Aquest habitacle presenta unes característiques constructives interessants, semblants a les de la casa 1: el mur que dona al carrer es construeix sobre un altre de diferent factura, amb major proporció de grava i calç que la resta de murs, on són visibles encara les marques de les tapiades.

Amb posterioritat s'afegeix un nou habitacle en la façana est i s'eixampla la parcel.la en aquesta mateixa direcció, apareixent dues nevades o crugies. No és fàcil detectar si aquests canvis són d'abans o després de 1609, pel que deixem el tema en l'aire.

L'únic canvi amb seguretat datable després de 1609 és la subdivisió de la parcel.la, fàcilment detectable perquè aquesta divideix un arc i en cega un altre.

ILLA III. Casa 4.—De totes les illes estudiades és aquesta la que més ens fa dubtar. Els carreus de les cantoneres semitreballats, no utilitzats en altres exemples més definits i construits amb sistema tapial, i l'apparell dels murs, ens indueixen a pensar en una construcció post 1609. No s'ha de descartar, atesa la repetició del model (2), que poguera ser construït a partir d'uns restes de murs més o menys visibles.

ILLA IV.—De les quatre illes estudiades és, sense dubte, la que millor conserva el sistema constructiu original i la imatge d'hàbitat morisc. Tanmateix els

(2) Es curiosa la repetició d'aquest tipus de casa a l'interior de La Marina Alta (La Vall d'Alcalà, La Vall d'Ebo, La Vall de Gallinera...), amb una construcció a base de maçoneria presa amb morter de calç, amb una proporció prou elevada de terra, datable entre el segles XVIII-XIX. Tenen totes un característic mur a 45° amb els murs principals, sols justificable alhora de resoldre l'encontre entre dues teulades. La utilització d'aquest tipus de mur es detecta també en la casa 2 de l'Atzuvieta. Recentment A. Bazzana ha estudiat dues cases semblants en La Vall de Gallinera, que identifica com a morisques (BAZZANA, A., 1983. «La maison Morisque dans la région d'Alicante», *Les morisques et leur temps*, 314-331, París).

La repetició d'un model morisc en una casa/corral dels s. XVIII-XIX, planteja una série d'interrogants de difícil contestació. Cal, doncs, analitzar críticament qualsevol casa de la zona.

canvis produïts, alguns d'època, el grau de deterioració i el laberíntic del conjunt, impideixen un anàlisi detallat.

A mode d'hipòtesi presentem les seguents cases, sense que es considere un anàlisi conclòs, puix aquest sols es podrà fer després d'un pacient desenrunat, d'una excavació en aquells llocs on siga possible i d'un detallat estudi dels sistemes constructius.

Casa 5.—Anomenem així un conjunt de murs a nivell de terra, sense possibilitat de desxifrar si pertany a una o dues cases. Es distingeixen diferents habitacles, d'amples de crugia més petits que els fins ara estudiats, però sense que se'ls puga assignar una localització dins de la possible casa.

Junt aquests murs apareix un recinte sense portes (aljub?), amb un sistema constructiu idèntic a les restes existents en la casa 3 (tapiades de morter de calç i grava amb una part prou petita de còdols).

Casas 6 i 7.—Són difícils d'establir els límits entre una cas i l'altra, per les raóns abans apuntades.

Ambdues s'articulen entorn d'un pati, mitjançant uns habitacles, d'amples que oscil.len entre els 2,5 i els 3 m.

La casa 6 presenta dos habitacles: un al sud, totalment solsit, dificultant la lectura del conjunt, i un altre, enfrontat, al nord, de reduïdes dimensions. Aquest, a conseqüència dels enrunaments, està en contacte amb la casa 7 i amb un altre habitacle de difícil classificació i que possiblement forme un habitacle independent, impossibilitant el coneiximent dels límits de les diferents propietats.

La casa 7 té tres habitacles, a sud, est i nord, amb dos accesos, el que junt a l'existència d'arcs cegats i d'arrancades de murs de difícil explicació, dificulta al màxim la comprensió del conjunt i impossibilita l'extracció de conclusions.

Si a nivells de parcel.la i de la seva evolució/transformació no ens aporten les cases 6 i 7 massa coneiximents, en canvi a nivell constructiu presenten els millors exemples del despoblat, mereixedors d'un estudi més específic i profund.

Casa 8.—Sobre parcel.la quasi quadrad.

S'estructura la casa entorn del pati, amb dues dependències, una al sud i l'altra al nord. La primera, de dimensions més reduïdes, no planteja cap inconvenient respecte el seu origen amb un sistema constructiu idèntic al de les cases 6 i 7. En canvi, l'existència d'una finestra (3), avui tapiada, que dona a la que hem denominat casa 7, presenta un fet de difícil interpretació.

En el mur de l'est, que tanca el pati amb l'exterior, existeix un arc tapiat que permet d'aventurar l'existència d'un altre habitacle avui desapa-

(3) Aquesta finestra mereix un estudi més concret, ja que no presenta cap alteració. Està situada dins en un mur de tapiades. A nivell de mòduls i forma és idèntica a les existents en La Cairola (veure nota 1).

regut o, fins i tot, amb una distribució de la casa totalment diferent a la d'avui.

Respecte a l'habitacle del nord el seu sistema constructiu ens planteja dubtes sobre el seu origen morisc. En canvi a nivell de mòduls, entra de ple dins del que hem intentat definir com a casa morisca.

Anàlisi del teixit urbà

Notes sobre la investigació urbanística al País Valencià

Podem dir, sense por a errar, que la investigació urbana encara no ha començat al nostre país, pas previ, sense dubte, per a iniciar qualsevol política per a la protecció del nostre patrimoni arquitectònic. No oblide amb tot això l'existència d'una série de treballs fets en els darrere 10 anys, i que no enumere per por de deixar quelcom fora, tots amb l'inconvenient de la desconexió —teòrica, temàtica, de plantejaments i finalitats— entre ells, producte de la inexistència d'una base —universitat, bibliografia, treballs paral.lels, possibilitats de publicacións...— sòlida.

Doncs bé, inexistents són també els estudis tipo-morfològics (exceptuem la part d'arquitectura del volum I de *Temes d'Etnografia Valenciana* a càrrec de Miquel del Rey i Carles Bohigues). El desconeiximent sobre aquest camp és total, el que no ens fa oblidar que la parcel.la és el lloc on s'assenta la casa, element primari de tota formació urbana i, a la volta, l'element configurador del fet urbà.

Caldrà tindre, doncs, clars el tipus de parcel.les, els seus orígens, evolucions o transformacions i el paper que representa dins d'una trama urbana, per tal de poder sentar unes bases mínimes sobres les quals començar la investigació urbana al País Valencià. Caldrà acumular bastants treballs perquè puguen veure's fruits.

Perduració i evolució del despoblat. Causes

La perduració del despoblat fins els nostres dies obeix, a part d'uns condicionaments geogràfics, a dues causes:

a) La impossibilitat de transformació agrícola del terreny on s'assenta el despoblat, degut al subsòl rocós.

b) L'ocupació del despoblat com a corrals.

Si la primera causa impossibilita la desaparició del despoblat, la segona permet la continuació d'unes estructures morisques, essent al mateix temps la causa que dificulta al màxim la lectura del conjunt. Amb l'expulsió dels moriscos en 1609 es produeix un gran canvi socio-poblacional, concentrant-se la població cristiana en un sol lloc, abandonant-se així el tipus musulmà d'ocupació del territori; tot això suposà, augmentat per la reduïda quantitat de repobladors, l'abandonament de gran quantitat de cases. Aquestes tindran una doble fi: l'enderrocament, bé natural o bé per les transformacions agrícoles realitzades al llarg dels segles XVIII-XIX; o la transformació en corrals. Aquí es presenta la dificultat de comprensió de l'Atzuvieta: la casa morisca s'acobla perfecta-

ment a un ús com a corral (4), i quan es produeixen canvis post 1609, aquests s'acoblen a les estructures anteriors. Tot això és evident en la casa 1:

- Adició, cap a l'oest, d'un habitacle. Si bé en aquest cas altera el model de casa musulmana/morisca, sols es fa perceptible quan s'analitza el sistema constructiu o la planta.

- Elevació de murs a partir d'unes estructures morisques, quasi a ras de sòl, amb la qual cosa no s'altera el model, però sí el sistema constructiu.

Tot el que hem vist, del que existeixen altres exemples, junt a l'absència de treballs sobre el despoblat de l'Atzuvieta i sobre altres existents al llarg del país, ens provoca un dubte continu a l'hora d'analitzar i treure conclusions. Per tant l'anàlisi i els plànols aquí presentats deuen veure's com un primer intent de comprensió de l'hàbitat morisc. Falten molts treballs parcel.lels per tal d'extreure conclusions vàlides. En canvi si podem assegurar que l'anàlisi parcel.lari és clau per a assentar bases d'investigació urbanística musulmana/morisca i la seva evolució violenta post-conquesta i post-expulsió.

La casa. Evolució

Podem distinguir dos tipus d'evolució: una primera, dins del món musulmà, d'evolució normal; i una segòna, d'evolució, diguem-ne, violenta.

En els planols de què disposem de l'Atzuvieta, junt a un anàlisi visual i una certa lògica constructiva, podem esbrinar el procés evolutiu. Primer que tot es construeix al llarg del front de la parcel.la, que passarà a ser la façana, un habitacle d'ample reduït —entre 2,75 i 3,25 m— que es constitueix en casa. Al fons de la parcel.la resta un pati d'ús desconegut.

Quan per creiximent de la família es necesita espai habitable, aquest es sostreu del pati, construint-se un nou habitacle contigu a l'anterior i formant 90° amb ell, però mai al fons de la parcel.la. En aquesta etapa fineix l'evolució detectada en l'Atzuvieta. Nous creiximents anirien robant terreny al pati, fins deixar aquest en el centre de la casa. En aquest moment finiria el creiximent de la casa, solució emprada allí on l'espai construïble és escàs, com en certs recintes murats.

Aquestes etapes d'evolució o creiximent ens donarien quatre tipus de casa: en I, L, U i O, de menys a més segons les distintes ocupacions de la parcel.la.

Amb l'expulsió dels moriscos canvia la forma d'evolució: el nou poblador cristià rebutja el model de casa musulmana i l'acoblarà, més prompte o més

(4) L'abundància de corrals a l'entorn dels despoblats i arreu de tota la zona, amb unes característiques tipològiques similars a les cases morisques estudiades, ens fa plantejar unes preguntes: a) aquests corrals, han estat construïts per a utilitzar-los com a cases o com a corrals?; b) la forma planimètrica dels corrals existents, obeïx a una construcció mimètica respecte les cases morisques?; c) en cas afirmatiu, han estat construïts després d'un llarg ús de les cases morisques com a corrals, quan ja s'havia perdut la memòria del seu ús originari?

Cal buscar una explicació a la transformació de la casa morisca en corral: aquesta radica en el pati. En la casa musulmana l'existència del pati és fonamental. No sembla que aquest pati fora utilitzat com a corral, ja que existeixen altres dependències que feien aquesta funció. Amb la substitució de l'element humà, els nous pobladors troben un espai idoni per a la utilització com a corral: un gran pati amb dependències laterals, idèntic a nivell de funció, que no de planta, amb els corrals existents al fons de certes cases gòtiques.

tard, al seu món cultural, bé amb solucions extremes, com l'enderrocament i el alçansament de nova planta, o bé amb reformes que alteraran el model original. Amb la subdivisió de la casa, els trets musulmans seran cada volta menys perceptibles, fins el punt que sols l'anàlisi de la parcel.la permetrà descobrirlos.

LA PARCEL.LA. EVOLUCIÓ

Les parcel.les musulmanes/morisques són quadrades, si bé sovint presenten formes més o menys rectangulars, però sempre amb una tendència cap al quadrat (5).

Hom parteix d'una forma perfecta i fàcil d'ordenar dins d'un conjunt; en canvi la conjunció de les parcel.les no segueix un procés ordenat aprofitant l'ortogonalitat de l'element bàsic i primari, com, per exemple, es podria donar en una planificació romana, sinó que aquestes van acoblant-se —o també configurant— a una trama irregular, orgànica, sense guardar entre elles cap relació formal; així entre una parcel.la i la contígua sol quedar un espai triangular amb un ús residual, o bé una d'elles pot absorbir l'irregularitat; també les parcel.les avancen o reculen del carrer sense definir cap línia concisa o bé no es disposen perpendiculars al carrer, amb la creació d'una segona irregularitat, tant en el carrer com en la parcel.la contígua. (L'exemple de la Casbah d'Alger n'és molt clarividents: s'aprecia la gran regularitat de les parcel.les, amb predomini de les quadrades, i la seva desordenació dins del conjunt; semblen més col.locades a l'atzar que mitjancant un planejament. No vol dir això que no hi haguera unes regles o normatives urbanístiques, aspecte que en aquest moment desconec.)

El mateix, de forma embrionaria, s'aprecia en l'Atzuvieta: hi som davant d'unes 8 o 9 parcel.les, però amb els mateixos trets que els d'un assentament més important: parcel.les quadrades, irregularitat en la seva conjunció, desordenació respecte una possible línia teòrica de carrer. Sembla més bé que naix el carrer per una adició de parcel.les —sense saber com— que per una previa planificació, procés contrari a la planificació coetània cristiana o gòtica, on primer és el traçat del carrer i després la parcel.lació o potser les dues coses es fan al mateix temps.

Aquest estat embrionari de l'Atzuvieta augmenta el seu interés, ja que permet l'anàlisi d'un agrupament bàsic, primari, propens a una evolució —avortada en aquest cas— i tendent també a una evolució teòrica.

Després de 1609, més que d'una evolució hauriem de parlar d'una transformació. El procés podem resumirlo en dos apartats:

a) L'acoblament d'unes estructures morisques a un hàbitat cristià, mitjançant una série de reformes més o menys amples. Aquesta primera etapa afecta a la casa i no a la parcel.la.

---

(5) En dos articles anteriors meus (IVARS, J., «Urbanisme musulmà i gòtic a La Marina Alta», *1.er Congrés d'Estudis de La Marina Alta,* desembre 1982 (en premsa); i IVARS, J., «Urbanisme musulmà a la Vall de la Rectoria», *Instituto de Estudios Alicantinos,* 38, 1983, 7-36), expressava un altre concepte de parcel.la, diferent en part a l'aquí definida, propi d'uns estudis inicials sobre el tema, on s'estudiaven parcel.lacions actuals, que presentaven les subdivisions típiques aquí analitzades, fet que ens induïa a la confusió.

b) Subdivisió de la parcel.la, per qüestions d'herència. Aquesta subdivisió no sol fer-se d'una forma matemàtica, sinó que talla la primera crugia, i única si la casa no ha estat transformada, per un lloc i el pati per una altre, el que provoca un major augment en la irregularitat del parcel.lari general, i sovint un aspecte fallit de les parcel.les, típic en tots els parcel.laris actuals dels pobles d'orige musulmà.

Conclusions

El despoblat de l'Atzuvieta és, sens dubte, un dels exemples més interessants de l'arquitectura i urbanisme morisc al País Valencià.

El fet de que ens arribe fins avui unes estructures amb uns canvis mínims i, sobretot, perceptibles, ens permet analitzar unes qüestions que d'altra forma quedarien dins d'un pla teòric. Parcel.la, casa, morfologia, ocupació del sòl, sistema constructiu, etc., són els divers aspectes estudiables.

Evidentment el despoblat necessita, primer que res, una protecció de la que avui manca (6). Si ha perdurat fins avui, és més producte d'una gran casualitat que d'un respecte cap a ell. En segón lloc necessita també una ràpida actuació, que abrace per un costat una neteja i desenrunament del conjunt, i per l'altre una consolidació d'estructures, avui tan necessària.

(6) *Aquesta necessitat de protecció legal es fa extensible també als despoblats de La Cairola, la de la Vall d'Ebo i la de la Vall d'Alcalà, així com a la série d'altres despoblats, no per més petits menys importants.*

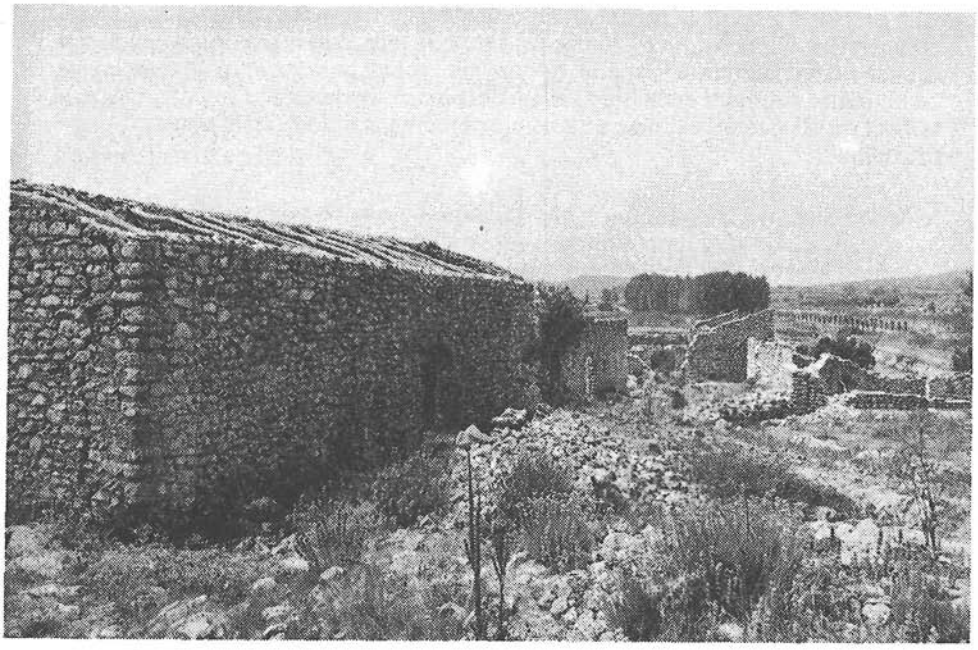

Fig. 1.—Vista de conjunt de l'Atzuvieta.

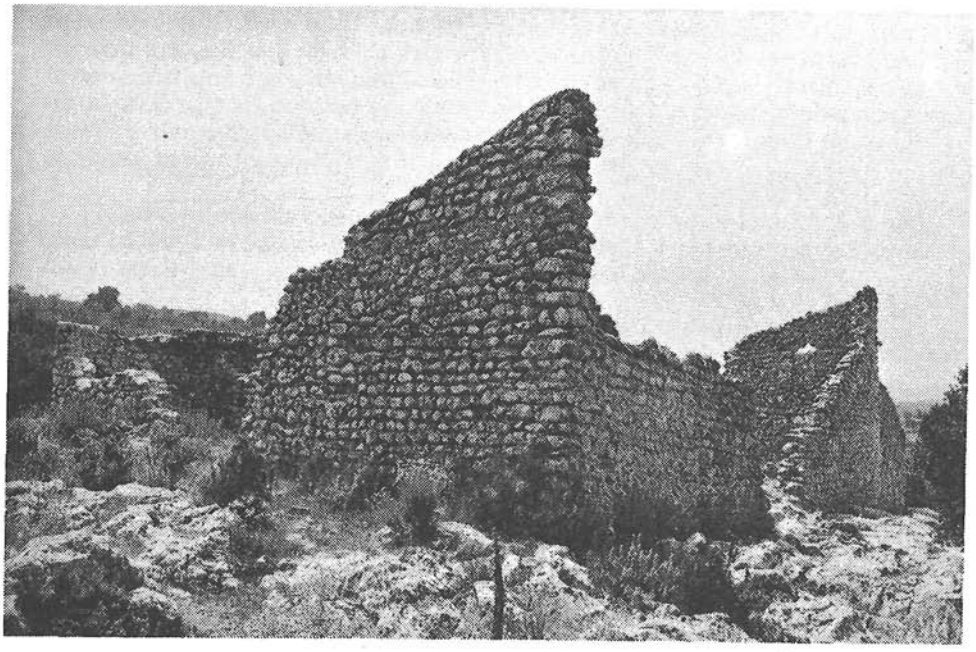

Fig. 2.—L'Illa I, vista des del nord.

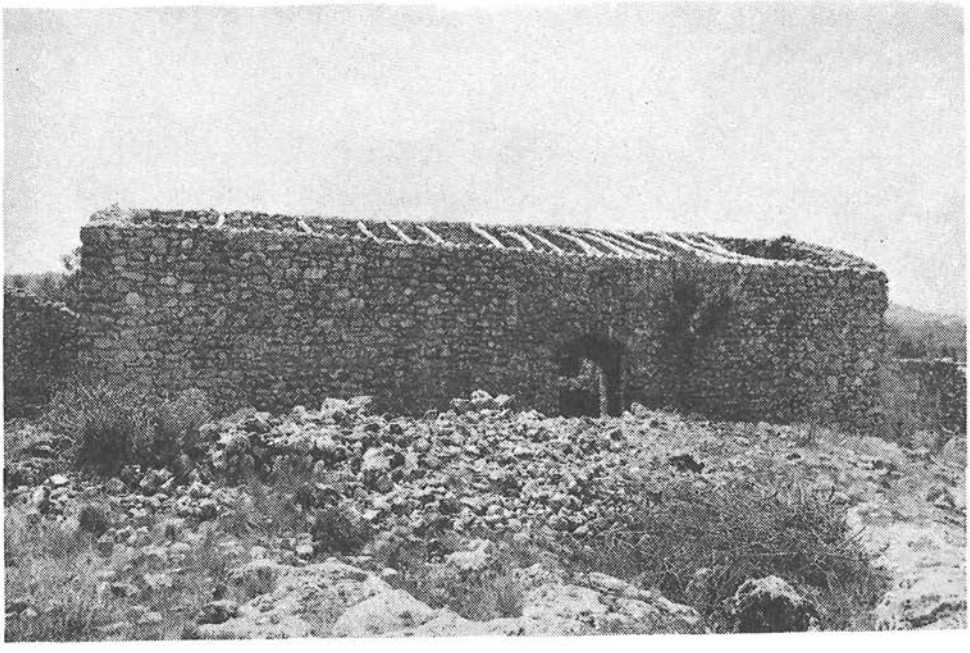

Fig. 3.—Casa 3.

Fig. 4.—L'Illa IV.

Fig. 5.—Interior de la casa 7. Són apreciables les tapiades i les seves dimensions i la finestra cegada de la casa 8.

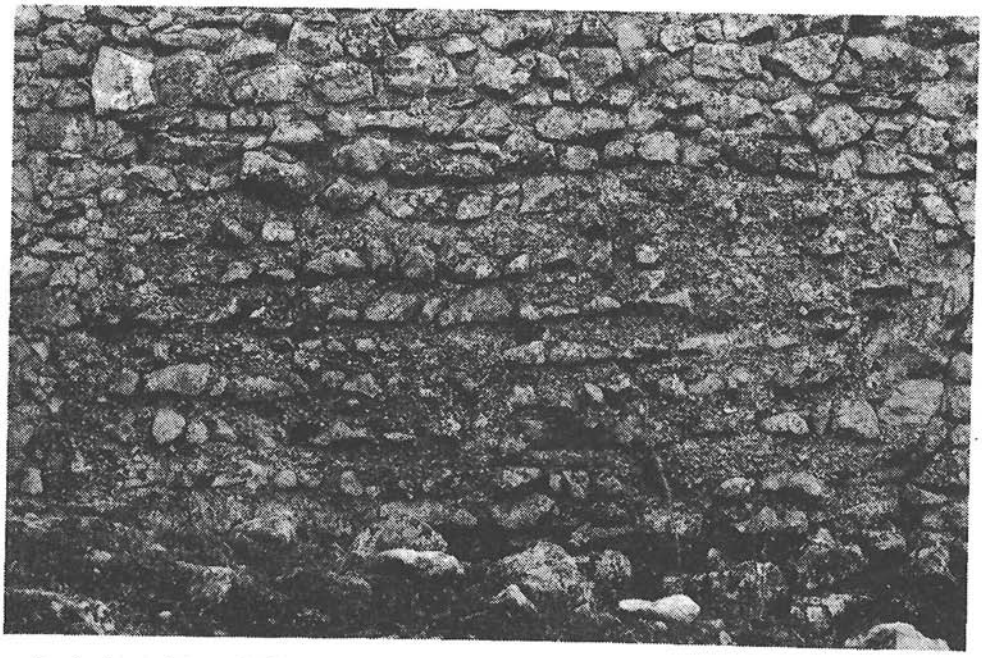

Fig. 6.—Façana de la casa 3. És perceptible l'existència de dos tipus constructius: un més primitiu, en la base del mur, de tapiades amb abundancia de morter de calç i grava i una part reduïda de còdols. Sobre aquesta descansa un mur posterior de maçoneria ordinària presa amb morter de calç, sense cap ordre en la col.locació dels còdols.

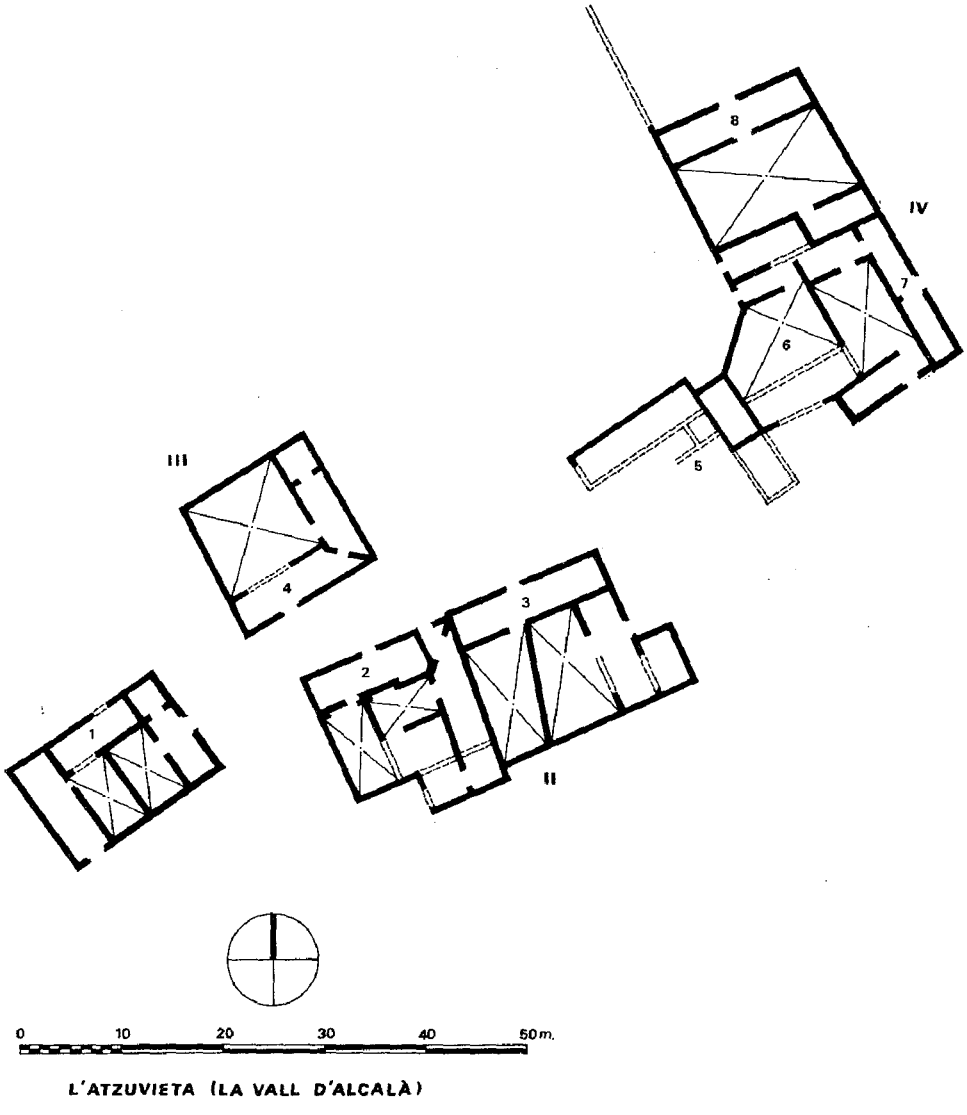

Fig. 8.—Plànol de conjunt de l'Atzuvieta. Estat actual.

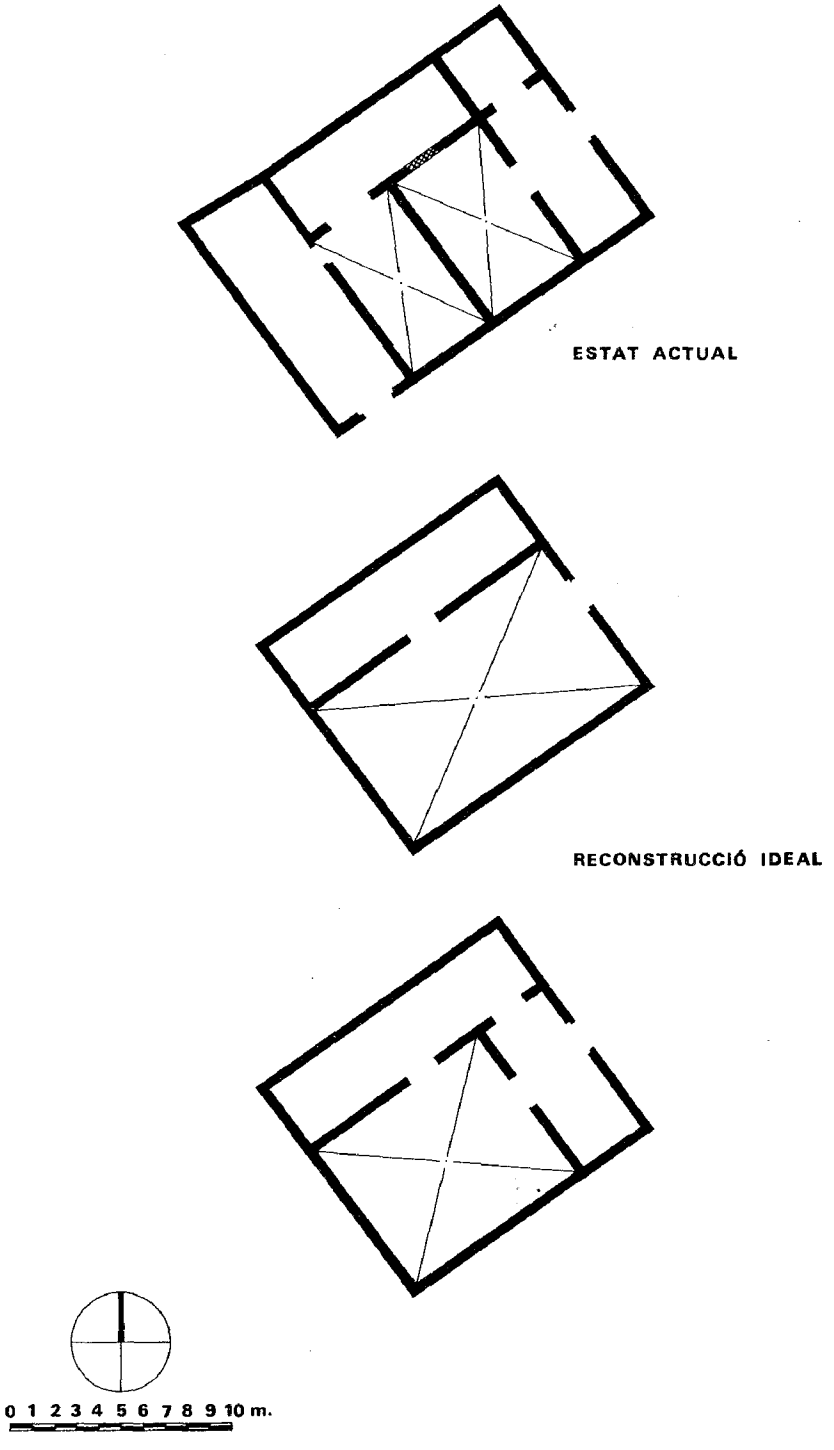

Fig. 9.—Illa I. Estat actual i reconstrucció ideal amb dues possibles etapes d'evolució

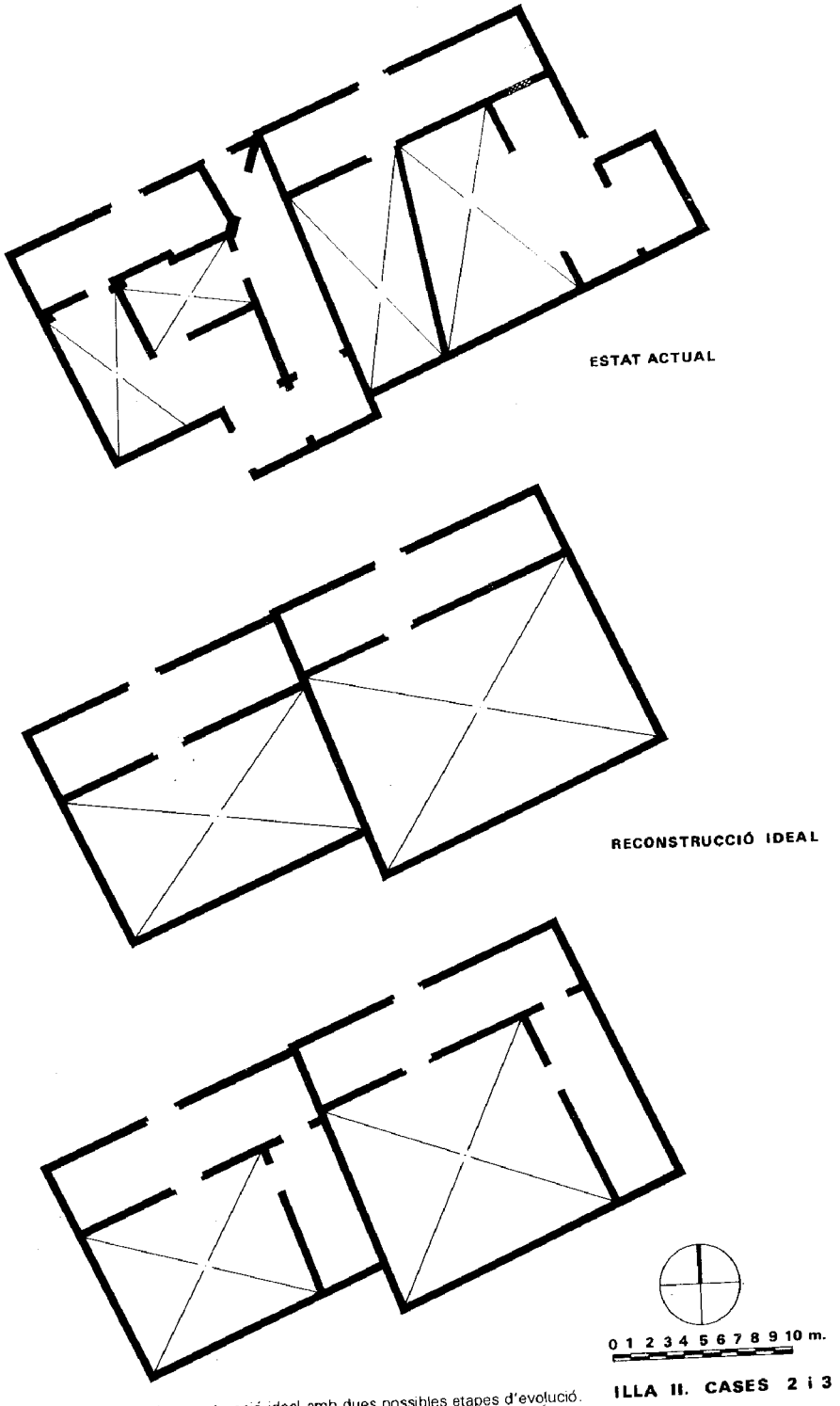

Fig. 10.—Illa II. Estat actual i reconstrucció ideal amb dues possibles etapes d'evolució.

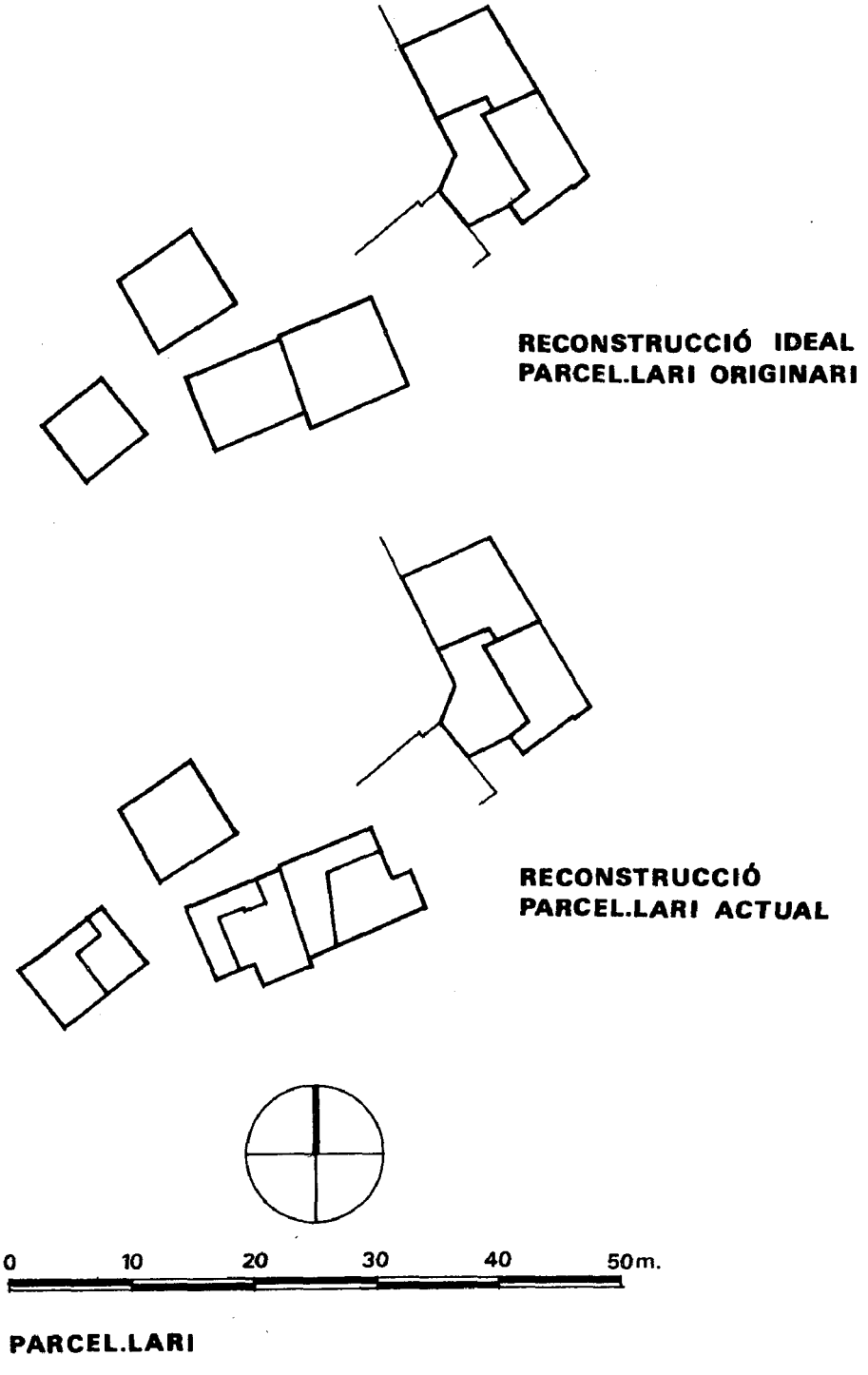

Fig. 11.—Parcel.lari actual i reconstrucció ideal.

BOVALARS, CARNS I RAFALS: LA CASA DEL RAFALÍ D'ALACANT

Por
MÀRIUS BEVIÀ

A l'Arxiu Municipal d'Alacant hi ha una interessant col.lecció de documents de les darreries del segle XVII i principis del XVIII que fa referència a la Casa del Rafalí, les regestes de la qual, arreplegades en l'Indèx de Remissions de l'esmentat Arxiu, reproduïm al final d'aquestes línies.

En aquesta col.lecció documental hom descriu una àrea, que podriem dir de serveis urbans, destinada al proveïment càrnic de la ciutat, de manera que es guardava la matèria primera dels carnissers —el caps de bestiar— que diàriament sacrificaven per llur venda al detall.

Aquesta àrea de serveis estava situada extramurs de la ciutat, a la vora del camí de l'Horta, on amb el temps es va desenvolupar el raval de Sant Antoni, en el carrer Corral de la Tria (1). Amb motiu de la guerra del Francés, i per a millorar la defensa de la ciutat, tota aquesta zona va ser derrocada, i posteriorment va ser remodelada; és per això que va desaparèixer tot record del conjunt que ara estudiem.

Aquest, estava format pel Bovalar, la casa del «Triero» i la casa del Rafalí. El Bovalar, també anomenat Corral de la Tria, era un tancat on el ramat, propietat dels carnissers, podia pasturar fins el moment del seu sacrifici. Comptava amb un pastor, el triador, que tenia cura del bovalar i que, a partir d'un moment determinat, no podia vendre la carn dels animals morts, la carn de Rafalí, perquè aquesta passava a ser propietat de la ciutat, així com uns altres productes, como ora el fem o les despulles. Es per això que es va construir una casa pròpia, la Casa del Rafalí, perquè s'hi puguera vendre el producte, sota control de les arques municipals, als habitants de ciutat o als hostals, com ara «l'Hostal de la Balseta».

Tot i que la documentació referida al Bovalar d'Alacant és de les darreries del segle XVII, en la documentació medieval valenciana s'hi troba abundant informació sobre els bovalars. S'en parla de partides, tancats o deveses del terme d'una vila o un llogaret, generalment de secà, degudament delimitades o

(1) MARTÍNEZ MORELLÁ, V., *Nomenclátor de las vías públicas de Alicante en 1759*, Alacant, 1954.

amollonades, i reservades al pasturatge del bestiar de llaurança, a la dula i als animals dels carnissers de la població. Els podem trobar en els nuclis urbans importants, como ara, Castelló de la Plana, València, Xàtiva o Gandia (2). Amb toda probabilitat l'origen del de la nostra ciutat siga, també, de la mateixa època.

L'interés del topònim, Casa del Rafalí, rau en l'associació d'aquest mot, que ha estat viu fins temps relativament recents assimilat, a la llengua catalana parlada en les nostres terres, a unes altres paraulas relacionades amb funcions ramaderes periurbanes i urbanes, com són els bovalars.

Sabem que en l'àrab granadí, segons va recollir el vocabulista d'Alcalà (3), *raḥalí* significa «carronya, cadàver d'animal». I la traducció literal d'aquest mot ens diu que significa «guarda de ramat, pastor». La qual cosa concorda amb els documents suara esmentats. La carn morteïna, la carn de Rafalí, la carn de pastor, és aquella que ven el guarda del bovalar, del rafal musulmà. I així, possiblement, obtindria una ajuda al seu salari, pressumiblement curt, amb la relativa garantia d'oferir un producte més econòmic.

Amb aquestes línies hem pretés de fer una aportació, que considerem d'interés, al debat que sobre la societat musulmana d'Al-Andalus s'està realitzant, tot reafirmant el caràcter pecuari dels rafals, ja estudiats per la doctora María Jesús Rubiera Mata en l'anterior número d'aquesta Revista (4).

I

Mexorar los capitulos. En 31 Octubre 1766 y baxo de otras fechas. Cabildos para que dos Rexidores y dos Diputados mexorasen y variasen en utilidad pública los capitulos del Abasto de carnes: lo que cumplieron y se aprovaron en los 24 Capitulos: se fixo el precio de los despojos; se designo del *Bovalar* que el abastecedor pudiera tener en el asta 10 cabezas; y sobre triero y otros particulares.
Alm. 9, lib. 57, fols. 15, 17.

II

Carnicería del Rafalí. En 20 Febrero de 1691. Sentencia de la Audiencia para que los Jurados designaran la Casa, eo, carneceria para vender fuera de la ciudad la carne de Rafalí.
Alm. 5, lib. 67, fols. 15, 17.

III

Abasto Antiguo. En 31 Agosto 1691. Ordenes del Virrey e Informes de la Ciudad sobre ser anual el oficio de Fiel del Matadero, pago de su salario, el de

(2) COLÓN, G., y GARCÍA, A., *Furs de València, Llibre I, Rúbrica II: De les pastures e del vedat*, Barcelona, 1970; REVEST CORZO, L., *Ordinacions de la Vila de Castelló de la Plana*, Castelló, 1957. Sobre el boular de Gandia, EL ARCHIVO, VI, 97.

(3) DOZY, R., *Supplément aux dictionnaires arabes, réimpression à Beirut*, 1968, t. I, p. 517.

(4) RUBIERA MATA, María Jesús, «Rafals y raales; ravals y arrabales; reals y reales», *Sharq al-Andalus. Estudios árabes*, 1, pp. 117-122.

sus cortantes, triero, corral, *Casa del Rafalí*, y otros gastos, methodo de cobrar el Abasto con el partido, pieles, cuero, cabezas, pies y otros derechos en favor de la Ciudad y obligaciones del Fiel, y otros particulares.

Alm. 11, lib. 21, fols. 96, 96B; lib. 22, fol. 195; lib. 23, fol. 83; lib. 24, fol. 23.

IV

Boalar. Redonda. En 13 Agosto 1699. Orden del Virrey para que la Ciudad informara sobre si estavan limitados el Boalar y Redonda para el ganado de Abasto. Informó la Ciudad estavan demarcados segun lo capitulado en el arriendo de Abastos. Y insistio el Virrey remitiendo el memorial que causo esta instancia, manifestando los perjuicios que sentian los vecinos, y otros particulares que se expresavan.

Alm. 11, lib. 21, fols. 190, 213, 214; lib. 23, fols. 71, 72.

V

Ganado del Triero. En 2 Noviembre 1702. Orden del Virrey, para que la Ciudad informara sobre haverse puesto a la venta de la carne mortesina, eo, de rafalí en la casa del triero, y que este tenia ganado propio junto con el de Abasto. Y que se destinara (*Casa de Rafalí*) otra casa para venderse la carne mortesina. Informo la Ciudad tenia mandato que el triero no tuviera ganado alguno, y se buscaria otra casa para la venta de dicha carne. Y después reitero el Virrey que el triero no pudiera tener ganado propio ni llevarlo junto ni separado con el del Abasto porque no devia pastar las ierbas del *Bovalar* que eran propias del Abasto.

Alm. 11, lib. 28, fols. 209, 220.

VI

Rafalí. En 26 Julio 1722. Resolucion Capitular para que la carne mortecina, eo, de Rafalí se llevase en derechura a la casa del triero y de esta a la Carniceria destinada para vender lo justo al Mesón de la Balseta.

Alm. 9, lib. 12, fol. 143.

VII

Corral de la Tria. En 21 Octubre 1721. Resolucion Capitular para que se compensaran las obras hechas por la Ciudad en el Corral de la Tria con los Alquileres que pretendia el triero y se le dimitiera por averse disfrutado sin titulo de las turbaciones de la Guerra.

Alm. 9, lib. 11, fol. 119B.

VIII

Carnicería del Rafalí. En 20 Diciembre 1723. Resolucion Cap. para se pagaran las obras de la casa Carniceria del Rafalí.

Alm. 9, lib. 13, fol. 285.